

ločilnih krogov bi bila, da se ta stari zavod ohrani svojemu namenu. Z majhnimi, neznatnimi popravami bi se doseglo, da se odstrani vsaka nevarnost, ki bi pretila po ognju, in da bi bilo gledišče porabno tudi po zimi. Treba le lesene lože nadomestiti z zidanimi in vpeljati električno razsvetljavo, katere danes v Idriji ne manjka. Malo ima Idrija zgodovinskih spomenikov. Tak spomenik je brez dvoma staro rudniško gledišče. Drugod take stvari hranijo in skrbе za njih popravo. A pri nas? Idrijsko gledišče, ta častiti spomenik izza starih, lepih časov, bi se pač moralo že kot starina ohraniti, tudi če bi se v njem več ne igralo. *Makso Pirnat.*

„Slava“ je naslov novi češki drami v treh dejanjih, ki jo je spisal Lotar Suchý in ki se je pred kratkim z lepim uspehom predstavljala v gledišču Uranija v Pragi.

Med revijami

Świat słowiański. Miesięcznik pod redakcją Dra Feliksa Konecznego. Kraków. Rocznik I. Nr. 1—3.¹⁾

V Krakovu izhaja od novega leta mesečnik „Świat słowiański“, ki ima nalogo, da seznanja Poljake s kulturnim, književnim, socijalnim in političnim življenjem slovanskega sveta, pri tem pa seveda tudi brani in pojasnjuje poljsko stališče v slovanskih vprašanjih. Ljudje, ki vedo o Poljakih samo toliko, da pri njih ni „slovanskega duha“, se bodo pač čudili takemu mesečniku, ki obsega redno čez pet pol, je torej večji nego „Ljubljanski Zvon“. Kdor pa pozna le nekoliko zgodovinske in faktične razmere, ne more biti iznenaden. Poljska narodnost je ohranila v zgodovinski slovanski pradomovini za Karpati mnogo pravih slovanskih črt (seveda tudi slabih) posebno čistih. Poljska zgodovina in književnost vseh stoletij sta imeli mnogo skupnega z drugimi severnimi Slovani, da, tudi z južnimi, ki so v časih turških bojev v 17. stoletju od Poljske pričakovali rešitve (pr. Gunduličevega „Osmana“) kakor v 18. in 19. od Rusije. Na začetku 19. stoletja je cvelo pri Poljaki prvo slovanofilstvo v delih Woronicza, Majewskega, Chodakowskega, Rakowieckiego, Surowieckiego, Maciejowskega in drugih učenjakov in pesnikov; tudi Lindejev imenitni „Słownik języka polskiego“, ki je služil za vzor Jungmannovemu češkemu, se je oziral na vsa slovanska „narečja“.

Po nesrečnih poljskih vstajah l. 1830. in 1863. se je seveda marsikaj izpremenilo. Vendar navzlic strašnemu pritisku, ki je zadel ruske Poljake po l. 1863., je poljski narod izprevidel, da se je dal takrat zlorabiti zahodnim državam proti Rusiji in da je Rusijo zlorabila Prusija, potem Nemčija proti Poljakom. Rusko-poljsko vprašanje bi bilo že davno v bolj pravilnem tiru, ako se v Peterburgu ne bi bili preveč ozirali na Berlin. Žalosten dokaz politične nezrelosti nahajamo torej tudi pri manjših slovanskih narodih — o raznih nadslovanih niti ne govorim —, ki so slepo oboževali samo rusko gmotno silo ter se niso vprašali: kaj bi porekli mi, ako bi bil naš jezik pregan iz vseh šol od vseučilišča do ljudske šole, iz vseh uradov in v zadnjem desetletju celo tudi iz privatnih bank in drugih denarnih zavodov, ako bi bili domači sinovi na domačih tleh že po predpisih izključeni tudi od manjših

¹⁾ Pisano začetkom aprila.

služb, ako bi bilo prepovedano dijakom na srednjih in visokih šolah, govoriti v svojem jeziku? Kakih čuvstev naj pričakujemo pri poljskem duhovniku, ki še svojega soseda ne sme obiskati, torej niti izpovedati brez dovoljenja politične oblasti? Vse to se je godilo in se še godi velikemu slovanskemu narodu s tisočletno slavno zgodovino in kulturo. Čut za pravico in resnico bi bil lahko koristil obema strankama. Tudi to se je malo opazovalo, kako se je mišljenje poljskega naroda v zadnjih desetletjih predrugačilo. Ruski Poljaki so bili v svoji nevolji prisiljeni postati dobri gospodarji, tovarnarji in kupci, tako da se jim danes med vsemi Poljaki v gmotnem oziru najboljše godi, ker imajo na razpolago velika ruska tržišča. Zaradi tega pa so se tudi iztreznili ter nočejo več svojih pridobitkov staviti v nevarnost. Svojo zrelost, do katere so dospeli po mnogih bridkih izkušnjah, so pokazali v zadnji kritični dobi, ker razni nemiri so na ruskem Poljskem bili le delo socialistov. Širilo se je tudi prepričanje, da v sarmatski ravnini ni več prostora za dve veliki slovanski državi brez naravnih mej, kaka majhna Poljska pa ne bi imela pogojev za obstanek, pač pa bi se lahko poljska narodnost tudi v slovanski Rusiji razvijala kakor v Avstriji. Posebno pa je vzbujalo slovanska čuvstva med Poljaki pritiskanje in preganjanje poljske narodnosti na Pruskem.

Mnogo zaslug si je pridobilo tudi poljsko razumništvo, ki je svoj narod cela desetletja sistematično odgojevalo. Širokim krogom govoriti bridko resnico, brzdati njih domišljijo in vročo krv, to ni bilo lahko, še manj pa popularno delo. Cele knjige, jako zanimive in poučne, bi se dale o tem pisati. Ne majhno važnost pa so igrala tudi slovanska čuvstva pri upih na bodočnost. Posamezni Poljaki so se zopet začeli zanimati za slovanske jezike in književnosti, iskali so zveze s slovanskim svetom, dasi so pri tem občutili marsikaj bridkega, kajti našli so le malo ljudi, ki bi pravično sodili o njih težavnem položaju.

Nazadnje se je osnovalo l. 1901. v Krakovu posebno društvo „Klub slowiański“, večinoma iz vseučiliških profesorjev in drugih učenjakov, da širijo poznavanje slovanstva ne s frazami, ampak z resnobnim znanstvenim delom. Klub torej ni političen in se hoče ogibati vsega, kar bi ga moglo iztrgati „iz ravnotežja resnobnega akademičnega mišljenja.“¹⁾

Poklicani možje so predavali v tem klubu o raznih predmetih iz „slovano-znanstva“. Naj omenim samo nam najbližja vprašanja. O „Slovencih, njih narodnih in socialnih razmerah“ je govoril l. 1902. gimn. ravnatelj R. Zawiliński, ki je pisal po slovenskih časnikih dolga leta izvrstna slovenska pisma v krakovsko „Nowo Reformo“. Dosti več se je razpravljalo o Hrvatih in Srbih, o katerih so bila ta-le predavanja: hrvaško-srbski razpor, glavni predstavniki sočasne hrvaške književnosti, Š. Bresztyenski, E. Kumičić in Jovan Jovanović (Zmaj), književno gibanje v Bosni, hrvaška prestava „Pana Tadeusza“, knez črnogorski kot pesnik, Gundulić pri Poljaki, glavne posebnosti srbske književnosti, katoliško gibanje med južnimi Slovani, začetki nove muslimanske civilizacije v Bosni, agrarne razmere v Bosni, dubrovniška trilogija Iva Vojnovića, novi odjeki slovanofilstva in brošura Stjepana Radića „Slovanska politika v habsburški monarhiji“. Vsakemu takemu predavanju so sledili navadno daljši pogovori. Vprašam: kje na Slovenskem se tako resnobno pretresajo razmere naših najbližjih sosedov, ki nas morajo dosti več brigati nego Poljake? Še več se je govorilo o Rusinih, Čehih in seveda o Ruših, pri katerih se je odli-

¹⁾ V izvirniku „nastroj“, za kar bi kazalo pri nas rabiti „nastroyenje“, ker „javno mišljenje“ ne odgovarja popolnoma.

kovalo velike pisatelje in učenjake, posebno take, ki v najhujših časih niso izgubili čuvstva za pravičnost nasproti Poljakom.

Društvo, ki ima v svoji sredini take moči za najrazličnejša slovanska vprašanja, se je torej nazadnje lahko odločilo za izdajanje posebnega glasila. Bodi mu pa vsa čast, da pošilja v svet tako obsežen in po vsebini bogat mesečnik, ki se lahko meri z vsemi podobnimi dosedanjimi časopisi, tudi z vse hvale vrednim praškim „Slovanskim Přehledom“. Raznim obširnimi člankom, n. pr. o Strossmayerju, o A. Pypinu, o ruskih zemstvih, o krasno se razvijajočem maloruskem znanstvenem društvu (Tovarystvo) Ševčenka v Lvovu,¹⁾ sledijo važni dopisi iz središč poljskega in slovanskega življenja, pregledi iz časnikov vseh slovanskih narodnosti, recenzije in poročila, bibliografija in kronika. Kak napredek, ako čitamo v krakovskem časopisu rusko bibliografijo s cirilico!

Ne manjka že v prvih številkah „simpatičnega in polnega kulture naroda Slovencev“, ki je sicer majhen, ali ima važno stališče med slovanskimi narodi zaradi svojega zemljepisnega položaja in je Poljakom posebno razumljiv, ker ima zahodno kulturo na katoliški podlagi. Srečno začeto, za obe strani koristno zbliževanje se bo gotovo še bolj utrdilo. Veliko zaslugo ima za to shod slovanskih časnikařev v Ljubljani. Vidi se, da se uredništvo pošteno trudi, da izvrši svoj program, ki si ga je postavilo tudi z ozirom na Slovence. Ne morem pa reči, da je imelo z dosedanjimi doneski (v št. 3.) posebno srečo.

Članek „Odrodzenie literatury slowieńskiej w pierwszej połowie XIX. wieku“ lvovskega docenta Jana Leciejewskega, ki je bival pred mnogimi leti na Slovenskem, razpravlja nelahko vprašanje slovenskega preporoda brez prave zveze, perspektive in kronološkega reda. Pisatelj se je preveč držal Glaserjeve „Zgodovine“, po kateri je tudi enega izmed prvih čeških slavistov Durycha prekrstil v Duriča! Vodnik je prišel med zastopnike „ideje ilirizma“, kakor so St. Vraz, Trstenjak, Muršec, Jarnik, Kočevar, Caf, Zupan, med pesnike so zašli poleg Zupana tudi Čop in Danjko. Najboljša je karakteristika Prešerna, kjer je pisatelj pokazal, da bi lahko tudi o drugih osebah in rečeh pisal z lepšim uspehom, ako bi hotel biti bolj samostalen in temeljit.

O slovenskih časnikarskih razmerah poroča „eden iz odličnejših pisateljev katoliško-narodne stranke“ (G.), da sta pri nas v politiki in časnikarstvu „dve stranki“, ki se razlikujeta po „svetovnem naziranju“, „katoliško-narodna in protikatoliška“; zato pa je pri nas „v razumevanju narodnosti dosti svobode mišljenja“. „Na stališču absolutne narodnosti“ stoji samo tržaška „Edinost“, ki hoče drugači stati nad strankami, kar je nemogoče; ona pa ima vpliv le na Slovence v Primorju, torej samo na četrtino. Po karakteristiki „Slovenskega Naroda“ se še omenjajo samostalnejši „mladi liberalni duhovi“, med njimi „narodni radikalci, realisti (po češkem vzoru) in Masarykovci“. Potem prihaja slavospev na katoliško-narodno organizacijo in „Slovenca“, poleg katerega se še naštevajo „katoliški listi“ Mir, Slovenski Gospodar, Naš Dom, Gorica, Primorski List in Novi List. Konec: „katoliška narodna

¹⁾ Ker še Rusini v avstrijski politiki ne igrajo velike vloge, se drugi Slovani malo zanje brigajo ter nimajo pojma, da imajo naši „Rusi-Ukrajinci“, katere precej podpirajo rojaki iz Rusije, že celo znanstveno akademijo, ki izdaje na leto več knjig nego „Jugoslavenska akademija“ v Zagrebu ali kraljevska srbska v Beogradu. Tudi letni stroški tega društva za izdajo knjig (43.011 kron) so večji nego letni račun zagrebške akademije.

stranka in njeno časnikarstvo ima torej največji vpliv med Slovenci; ta stranka reprezentuje Slovence v dunajskem parlamentu in pred Slovani. Z njo torej in z njenim časnikarstvom morajo v prvi vrsti računati vsi, ki želijo zveze s Slovenci*.

To poročilo nam kaže, kako ne bi smela nobena stranka pisati o slovenskih razmerah pred slovanskim svetom. Pred svetom še vsak narod stoji „na stališču absolutne narodnosti“, ali naš člankar ne more biti niti „katoliško-naroden“ Slovenec, ampak predstavlja naše razmere z omejenega obzorja kranjskega strankarja, ki ne vidi, da s takimi neobjektivnimi informacijami ne koristi niti Poljakom, niti našemu narodu, niti svoji stranki sami. Je li za katolicizem dobro, ako se Slovence deli prosto v „katolike“ in „antikatolike“, naj sodijo poklicani krogi. V podrobnosti se ne spuščam, ali za uredništvo „Świata slowiańskiego“ naj samo omenim, kar se tiče reprezentacije Slovencev pred svetom: za nameravani „Jugoslovanski almanah“ je izročilo svoje članke uredništvu „Ljubljanskega Zvona“ 11 pisateljev in gospodu Dermoti 14, ki so se pridružili „Lj. Zvonu“, uredništvu „Slovana“ 12, katoliško-narodnega „Doma in Sveta“ pa 8.

Sicer pa uredništvo samo, ki simpatizuje z našimi katoliško-narodnimi krogi bolj, nego je z njegovega stališča razumljivo, mora polemizovati najprej proti „Slovincu“, ki še z ozirom na Ruse stoji na tako „absolutno-narodnem“ stališču, da se mu zdi konstitucija na Ruskem nemogoča. Poljakom, ki so jo imeli že v 15. stoletju, se seveda to zdi čudno v 20. stoletju. Vprašali bi pa že lahko naše „katolike“, bi li jim bilo všeč, da bi od naših birokratov, ki so še v celem vendar boljši nego ruski činovniki, bilo odvisno pred 40 leti in še danes vprašanje, so li že Slovenci zreli za ustavno življenje in bi li še hoteli živeti brez vsake kontrole teh birokratov. Mnogo več takta nego naš člankar pa je pokazalo uredništvo s tem, da je omenilo še druge organizacije na Slovenskem in še liste Gorenjec, Učiteljski Tovariš, Jeseniška Straža, Notranjec in Naš List, katerih imena je vzelo iz pastirskega lista ljubljanskega škofa. Pravega pojma o slovenskem časnikarstvu pa poljski čitatelji tudi po tem popravku ne morejo dobiti.

Zanimiv je še dodatek o naših bojih, ki so Poljakom bojda že znani iz njih izkušenosti: „mi bi mogli služiti z marsikatero odkritosrčno in dobrohotno opazko kakor rekonvalescent bolniku, ali v notranje spore naših bratov se nočemo mešati.“ Kak nauk za one, ki jih sami spravljajo pred brate!

Kako bi se naj poročalo o političnih časnikih, je pokazal H. Glück, ki je v 1. št. (sir. 84—86) opisal hrvaške.

V svojih poročilih o hrvaških in srbskih razmerah se uredništvo drži preveč svojega poljsko-katoliškega stališča. Ne strinjam se s površnim liberalizmom, ki podcenjuje moč vere, in naglašam, da imajo Poljaki pravico, soditi slovanska vprašanja s katoliškega stališča kakor Rusi s pravoslavnega. Nam to ni prav razumljivo, ker so nasprotniki, s katerimi se borimo, tudi katoliki, ali za Poljake je katolicizem znak in mogočna podpora narodnosti. Vendar hrvaško-srbskih razmer Rusi in Poljaki ne bodo nikoli prav razumeli, ako jih bodo sodili s svojega stališča. Razmerje med katoliki in pravoslavni je bilo že cela stoletja popolnoma drugačno, in da ima še danes Strossmayerjevo načelo med Hrvati več privržencev nego Stadlerjevo, vidi uredništvo samo iz polemike hrvaških listov. Tu je torej treba previdnosti.

Pri današnji razcepljenosti in odtujenosti slovanskih narodov je novi krakovski časopis znamenje velikega napredka. Pravi slovanski vzajemnosti, kateri pa mora biti podlaga vzajemno spoznavanje, bo mnogo koristilo, ako se bo slišal o slovanskih vprašanjih tudi resnoben poljski glas. Na prelomu nove dobe v Rusiji lahko

pomaga bistrimi različne pojme. Kako čudno se čitajo v članku „V sosledstvu Rusije“ besede poznanjskega Poljaka (Nr. II, 133): „Zahtevamo od Rusije ne samo, da toleruje poljski narod, ampak da ga zavedno in z namenom podpira, želimo, naj postane Rusija braniteljica narodnega razvitka slovanskih narodov, torej pred vsem našega, po svoji kulturi najstarejšega slovanskega predzidja.“

Sarajevski „Vrhbosni“, glasilu nadškofa Stadlerja, očita poljski list, da je za svoj članek „Vjerska sloboda katolika u Rusiji“ porabila samo — laške vire¹⁾ in dodaje: „I to nam očitajo ignorancijo v slovanskih rečeh! V Krakovu se lahko skliče kakih 10–20 ljudi, ki znajo hrvaški jezik, ali v Sarajevu se tudi v številnem krogu prijateljev Vrhbosne ni našel nikdo, ki bi znal poljski jezik? Res, v Dalmaciji in Bosni se nahaja mnogo ljudi, ki imajo dobre želje za nas, ali nikogar, ki bi hotel poznati naš jezik in književnost. Gospoda bratje, dovolite, da si bomo vzajemno merili „ignorancijo“, kdo je v njej večji.“ Upajmo, da je ne bodo prevečkrat merili Slovencem. Vzbudi „slovanski duh“ tudi pri nas ljudi na delo! M.

Ruthenische Revue. — Na Dunaju izhaja že tretje leto polmesečnik pod zgornjim naslovom. Izdajatelji so: državna poslanca vitez Jaworskyj in dr. Kos in Roman Sembratowycz. „Ruthenische Revue“ zagovarja interese Rutenov ali Ukrajincev, kakor se sami imenujejo. Strogo obsoja postopanje ruske vlade, ki hoče zatreti rutensko narodnost in povelikorusiti ljudstvo. Prinaša tudi podatke o rutenskem gibanju, o volitvah in brezobzirno razkriva ruske in avstrijske tozadevne odnošaje. O naših političnih razmerah piše, da so trhle in slabe „und die österr. Staatsmänner müssen an die Schaffung einer neuen Grundlage der Reichseksistenz denken und diese kann nur nationale Autonomie heissen.“ — Razen političnih in narodnih vprašanj se smotra peča tudi z leposlovjem. Pod zaglavjem „Literarische Charakterbilder“ prinaša življenjepise ukrajinskih pisateljev in pesnikov, vsaka številka ima navadno še kratko malorusko povestico preloženo na nemščino. V rubriki „Zeitschriften-Einlauf“ je cela kopa nemških, francoskih, angleških in raznih slovanskih listov — slovenskega ni nobenega. — „Ruth. Revue“ izhaja na Dunaju, XVIII/2 Gersthoferstrasse 32 in stane za celo leto 8 K. Kdor se hoče kaj več poučiti o rutenskih razmerah, mu bodi priporočena. Janko Bratina.

„Nuova Rassegna Bibliografico-Letteraria“, to je naslov italijanskemu listu, ki izhaja že tretje leto v Florenci in ki mu je namen, seznanjati svoje naročnike razen z italijansko tudi z literaturami drugih narodov. V to svrho prinaša poleg laških izvirnih spisov prevode iz raznih tujih jezikov. V majski številki tega leta nahajamo prevod pesmi „Hej Slovani“ in več krajših stvari iz hrvaščine. Ker imamo, kakor znano, Slovenci pisatelje in pisateljice, ki so popolnoma zmožni italijanščine, ne bi škodilo, ako bi se ti potrudili ter poskrbeli za to, da bi se čitali v omenjenem listu večkrat tudi prevodi slovenskih pesnikov in pisateljev. — a —

Splošni pregled

Nova častna člana „Slovenske Matice“. Na zadnjem občnem zboru „Slovenske Matice“ sta bila imenovana za častna člana naš veliki rodoljub in odlični pisatelj g. profesor Janez Trdina ter daleč preko domačih mej znani romancier

¹⁾ Tako je pisano tudi veliko delo F. Markovića „Slaveni i pape“! Pis.